

Веселовська, Наталія, і Литвин, Наталія. «Мовностилістичні особливості монодрами “Otvetka@ua” Неди Нежданої». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 14, 2021, с. 26–33.

Veselovska, Nataliia, and Lytvyn, Nataliia. “The Linguistic and Stylistic Features of the Monodrama “Otvetka@ua” by Neda Nezhdana”. *Linguostylistic Studies*, iss. 14, 2021, pp. 26–33.

УДК 811.161.2.81'42

<https://doi.org/10.29038/2413-0923-2021-14-26-33>

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОНОДРАМИ «ОТВЕТКА@UA» НЕДИ НЕЖДАНОЇ

Наталія Веселовська

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Івано-Франківськ, Україна

Наталія Литвин

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Івано-Франківськ, Україна

У статті висвітлено мовностилістичні особливості монодрами «Otvetka@ua» Неди Нежданої. Зазначено, що специфіка використання мовного матеріалу у художньо-образній площині аналізованого тексту зумовлена стилістикою власне драми. Визначено мовні засоби та своєрідність їх відбору у драматичному творі, за допомогою яких авторка змальовує безглуздий та кривавий світ гібридної війни (вживання відповідної лексики, використання простих речень, риторичних звертань, запитань, повторення лаконічних фраз, наповнення ремарок словами, що характеризують внутрішній стан героїні).

Ключові слова: драма, лінгвоаналіз, лексика, монолог, ремарка.

THE LINGUISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF THE MONODRAMA “OTVETKA@UA” BY NEDA NEZHDANA

Nataliia Veselovska

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Nataliia Lytvyn

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

The article highlights the linguistic and stylistic features of the monodrama “Otvetka@ua” by Neda Nezhdana. It is noted that the work of the modern Ukrainian playwright is actively researched in literary criticism, but the linguistic analysis of her works is insufficiently studied. The analysis of the creative manner of Neda Nezhdana, in particular the use of the linguistic means, and the originality of their selection in the text of the monodrama determine the topicality of the study. The peculiarities of language usage in the text under consideration are explained by the stylistics of the drama, the language of which is different from prose and poetic texts by its semantic and syntactic structure, and the relevant

principles of language material selection. It is specified that the architectonics of the monodrama "Otvetka@ua" consists of continuous monologues of the main character, who feels it very essential to speak out everything connected with war and its consequences. The study has identified dominant linguistic means with which the author describes the senseless and bloody world of hybrid warfare. The authors of the article argue that "otvetka" (the answer) is the key word around which the playwright arranges the remarks and monologues of the heroine. Prevailing linguistic means to describe the hybrid war in the drama of Neda Nezhdana at the lexical level are the words related to the war, jargon, vulgarisms, slang words, exclamations, etc. Accordingly, the classification of the layers of significant lexicon of the monodrama related to war and peaceful life has been carried out. A characteristic style feature of the work under consideration at the syntactic level is the use of simple sentences, rhetorical appeals, questions, repetition of concise phrases, with the help of which the author presents the speech paradigm of the protagonist, whose life was divided into before and after the war. An indispensable attribute of drama is the remarks. Most of the remarks in the "Otvetka@ua" play contain a lot of lexemes reflecting the inner state of the main character, who is constantly reflecting with the help of music. Dominant in the author's remarks are the lexemes to denote actions related to the psychological state caused by the loss of a beloved.

Key words: drama, linguistic analysis, vocabulary, monologue, remark.

Вступ. Неда Неждана – українська драматургиня, твори якої входять до антологій сучасних п'єс і, що дуже важливо для автора, знаходять сценічне втілення, зокрема й за кордоном. Окрім того, Неда Неждана займається драматургією діяльністю професійно як автор та режисер, перекладач і упорядник збірок сучасної української драматургії, науковець, також очолює конфедерацію драматургів України, є керівником відділу драматичних проєктів Національного центру театрального мистецтва імені Леся Курбаса, співзасновницею недержавного театру «Міст», а ще Неда Неждана – творча людина зі стійкою громадянською позицією, здатна реагувати на виклики часу і, промовляючи устами персонажів до читача/глядача, змушувати його шукати відповіді на складні питання.

Творчий доробок Неди Нежданої часто стає об'єктом наукової рецепції, зокрема літературознавчий аналіз її п'єс представлено у монографіях О. Бондаревої, Є. Васильєва, Т. Вірченко, Л. Залеської-Онишкевич, О. Когут, М. Шаповал. Цікавим, на нашу думку, і недостатньо вивченим є лінгвістичний аналіз текстів драматургині. Мова художнього твору дає змогу дослідити мовомислення автора, особливості творення його художнього світу, способи впливу на читача. Власне, специфіка функціонування мовних одиниць у творі презентує ідію митця. Характеристика творчої манери Неди Нежданої, зокрема аналіз мовних засобів та своєрідність їх використання у художньо-образній площині монодрами «Otvetka@ua», визначає актуальність нашої розвідки.

Події на Сході України, на які активно відреагували вітчизняні драматурги, розширили тематику сучасної драми. Неда Неждана однією з перших взялася висвітлювати у сюжетах своїх п'єс тему гібридної війни, поламаних дол, зокрема жіночих. Як не парадоксально, але за силою голосу

драматургиня нагадує нам О. Довженка, який теж свого часу так сильно, мужньо і відверто розповів українцям страшну правду про війну. Як зазначила О. Когут, «сучасність презентує повторення минулого задля засвоєння досвіду, котрий так і не вдається вповні ані пізнати, ані осягти» (5-6).

Мета статті – висвітлити мовностилістичні особливості монодрами «Otvetka@ua» Неди Нежданой. Реалізація мети полягає у виконанні таких завдань: проаналізувати мовні засоби та своєрідність їх використання у художньо-образній площині монодрами; визначити основні риси стильової манери авторки.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці з лінгвоаналізу А. Загнітка, Т. Єщенко, І. Кочан, М. Крупи, а також роботи з аналізу власне драми Б. Асмута, жанрових трансформацій і модифікацій у сучасній драматургії Є. Васильєва та лінгвістичного дослідження драматичного твору Н. Борисенко.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом для дослідження послугувала монодрама «Otvetka@ua», написана у березні 2017 року та опублікована в антології актуальної драми «Лабіринт із криги та вогню», поставлена на сцені Муніципального театру «Ві» у Запоріжжі. За допомогою *описового методу* проаналізовано функційне навантаження домінантних мовних засобів у тексті монодрами; *метод лінгвістичного спостереження* застосовано з метою виявлення індивідуального стилю авторки.

Виклад основного матеріалу й обговорення результатів дослідження. Мовностилістичні особливості монодрами «Otvetka@ua» зумовлені, по-перше, специфікою стилістики драми, по-друге, реакцією творчої особистості на події у суспільстві та прагненням читача/глядача почути правду про війну на Сході України. Завдяки вдало підібраній системі мовних та графічних засобів, сюжет п'єси цікавий, динамічний, з відкритим фіналом. Мовна палітра тексту монодрами яскраво демонструє творчу манеру авторки, що проявляється на стилістичному, композиційному і синтаксичному рівнях твору.

У драматургійних творах зазвичай використовують монологи, діалоги, рідше – полілоги. П'єса «Otvetka@ua» Неди Нежданой побудована на суцільних монологах головної героїні, якій вкрай важливо проговорити все те, що відбувається навколо. Саме драматичний монолог, як зауважує Б. Асмут, «надає драматичним персонажам можливість виразити своє внутрішнє життя» (80). Розмова вголос із самим собою – явище виняткове, спричинене певною внутрішньою кризою. Не менш промовистими є інші, так звані рамкові елементи твору, які готують читача до сприйняття тексту. Один з найважливіших рамкових компонентів тексту – заголовок. Неда Неждана пропонує незвичну за графічним оформленням назву твору – транслітероване латиницею слово «ответка», доповнене символом електронної пошти і знаком «ua» в кінці. Візуально заголовок сприймається, як емейл.

Жанр твору, за визначенням авторки – монобomba. Як зауважує Є. Васильєв, драми, об'єднані темою гібридної війни, мають надзвичайно широку жанрову палітру. Дослідник звертає увагу на те, що оригінальні авторські жанрові номінації стають важливими жанровими маркерами (73). Твір має посвяту Василеві Сліпаку з позивним «Міф» – українському співакові, що загинув на Сході України. Відомий оперний виконавець у монодрамі постає зі спогадів головної героїні. Саме завдяки цьому образу канва драми наповнена фрагментами класичних оперних творів, що відповідають творчому репертуару Василя Сліпака.

«Otvetka@ua» – коротка, влучна назва п'єси, яка асоціюється з миттєвим пострілом: «раз і все». У тексті твору авторка розшифровує номен «ответка»: *«Наприклад, ти, може, скажеш, що наші теж убивають? Так. Але у відповідь. У нас це «ответка» – слово є таке, «постріли у відповідь» означає»* (Неждана 400). На перший погляд, ответка – це прагнення помсти головної героїні снайперу, від пострілу якого загинув її коханий. З розгортанням сюжету читач/глядач розуміє, що зло мусить бути покаране, хоча жінка не прагне помсти. Отже, у внутрішній формі назви твору закладено глибший зміст, ніж той, який може досягнути непередготовлений читач.

Як відомо, «слово у драмі не лише зв'язує репліки персонажів, воно виступає рухом, дією, іноді значно гострішою, страшнішою за дію фізичну. Майстерність автора у системному відборі й організації мовного матеріалу спрямована на створення «живого образу» та реалістичної ситуації» (Кочан 118). Ответка є ключовим словом, навколо якого авторка вибудовує репліки та монологи головної героїні, вдало використовуючи систему мовних засобів: лексику, пов'язану з гібридною війною, сленг, вульгаризми, вигуки та ін. Відповідно, можна класифікувати шари функціонально-значущої лексики монодрами «Otvetka@ua»: лексеми, пов'язані з війною, та лексеми, пов'язані з мирним життям.

Характерними мовними засобами про гібридну війну у драмі «Otvetka@ua» Неди Нежданої є передусім лексеми: *війна, танки, бомби, газ, міни, кулі, снаряди, міномети, гранати, бук, броніки, смерть*. Авторка перелічує назви учасників військових дій по той та інший бік фронту: *сепари, кіборги, наймані вбивці, солдати-аноніми, окупанти, снайпери, терористи*. Окремо виділяє лексичний ряд на позначення постраждалих у цій гібридній війні: *поранені, пограбовані, біженці* та ін.

Часто драматургиня використовує синтагматичний ряд дієслівних лексем, за допомогою яких намагається передати емоційний стан героїні як реакцію на те, що чинять окупанти на нашій території: *вбито, поранено, обстріляно, спалено та ін*. Авторка немов веде статистику гібридної ввійни, перелічуючи всі слова з негативною семантикою *втрати, смерті, загибелі, поранення, згвалтування* та ін. З допомогою такої лексики письменниця змальовує безглуздий та кривавий світ війни: *«І раптом хтось крикнув: «Війна!». І думаєте – хтось схопився? Ні... І я теж глянула у*

вікна і побачила якісь **танки** у березні, засніжені. І так ліниво подумала: «Ну **війна**, так **війна**. Це будуть **бомбити** зори? Чи **стріляти** у вікна? І куди ховатись? <...> А може ж бути **газ**... Чи **снайпер**. Десь далеко. Так далеко, що вас не бачить. Просто знає, що має вас убити. Не тому, що ви йому щось зробили... Просто ви – його ціль. **Життя і смерть**. Вони стали дуже близько» (Неждана 395–6).

Мовлення персонажа – це також і «голос» автора, який має що сказати, має потребу це сказати і через персонажа звертається до читача/глядача. Неда Неждана наголошує на тому, що це інша війна, гібридна: «Війна йде не за території. Бомблять не тільки міста, а більшою мірою – мозок» (Неждана 414). Авторка щораз підкреслює, що коли йде війна, є два варіанти миру – поразка і перемога, третього не дано: «Ти розумієш, що неможливо бажати миру і при цьому посилати танки і бомби? Не можна грабувати, посилати найманих вбивць і катів. Це або – або. А разом це не поєднується. Розумієш? Війна не виникає взагалі. В ній завжди є той, хто нападає і той, хто захищається» (Неждана 399).

Світ безглуздої гібридної війни у драмі Неди Нежданої різко дисонує зі світом мирного життя: «Музика зараз дуже важлива. Бо такий час. Не знаю, як це тобі пояснить? Це складна музика. По-лі-фо-нія. Кажуть, музика – мова душі. А у нас таке діється... Раз – і все. І нема. І ти лише душа. Розумієш? Смерть дуже близько» (Неждана 397). Завдяки образу Василя Сліпака у монодрамі «Otvetka@ua» глядач зі сцени чує арії у виконанні цього оперного співака. Водночас музика у творі виконує ще іншу роль: жінка, яка втратила коханого і носить під серцем його дитину, з допомогою музики намагається подолати внутрішню напругу. Головна героїня слухає музику, сама співає і танцює – усе це нагадує нам психологічну втечу від страшної реальності, а також, можливо, підсвідому потребу подбати про своє ще не народжене дитя.

Рефлексуючи над зруйнованим особистим щастям, головна героїня вживає слова, пов'язані з мистецтвом, музикою, театром, культурою, які репрезентують світ мирного життя, де їй було комфортно і затишно з коханим: *Марсельєза; арія Тореодора з опери «Кармен»; оперна арія з Травіати; Опера Бастій; опера «Фауст»; театр; сцена*. Водночас жінка акцентує, що мирний світ – це також гра, але не на музичних інструментах, а гра маніпуляцій: «Іде війна за душі: *Мефістофель – Фауст*. Все дуже просто. Якщо завойовують вашу душу, то все інше ви віддасте і так. Іде вічна війна. За душу» (Неждана 414). Для маркування мови п'єси про гібридну війну Неда Неждана вдається також до сленгу, який лунає тут, у мирному житті, та на фронті, де вбивають, гвалтують, спалюють: *бабло, депресняк, прибамбаси, навороти, пофіг, круто, тупо, фішка*. Сленгізми чи не найпереконливіше створюють враження живого мовлення, що надає описуваному максимальної реалістичності.

Окрім мовних засобів, драматургиня використовує також графічні, зокрема у ремарках, виділяючи їх курсивом, використовуючи дужки. Також

авторка використовує професіоналізми *банити, постити, програмка, чистити пошту* та ін., які перегукуються з графічним оформленням назви твору.

Невід'ємним структурним елементом драматичного твору є ремарки. Ремарка підкреслює, доповнює основний текст. Інформація, закладена у ній, відтворює психологічний стан персонажа, характеризує його невербальну поведінку. Більшість ремарок п'єси «*Otvetka@ua*» наповнені лексемами, що є відзеркаленням внутрішнього стану головної героїні, яка повсякчас рефлексує, часто з допомогою музики. Домінантними у таких ремарках є лексеми на позначення дій, пов'язаних з психологічним станом через втрату коханого: «*наспівує, може вмикає музику, імітує диригента, рухається в ритмі музики*» (Неждана 397); «*ставить якусь спокійну музику, рухається в ритмі, дихає на подальші слова*» (Неждана 401); «*дістає білу сукню, перевдягається, звучить тужлива весільна музика*» (Неждана 417).

Значна частина ремарок представлена лексикою, яка вказує на заспокійливі рухи: «*робить дихальні вправи, щоб заспокоїтись*» (Неждана 404); «*робить гімнастику, заспокоюється*» (Неждана 396); «*зупиняється і бере в руки шалик, загортається в нього, стримує сьози*» (Неждана 401); «*загортається щільніше, вдихає*» (Неждана 401); «*віддихується, розпрямляється і далі починає йти по колу*» (Неждана 404). Водночас є ремарки, в яких представлені лексеми, що засвідчують емоційну напругу: «*ходить, як хижак у клітці*» (Неждана 397); «*вона складається в позу кокона і розхитується врзнобіч. Різко підводить голову*» (Неждана 416); «*кидає з люттю букет і раптом починає зривати з себе сукню*» (Неждана 418). Необхідно також взяти до уваги те, що «... рецепція у драматургійному творі відбувається через інформаційну поліфонію: читач / глядач одномоментно отримує інформацію з шести-семи джерел: декорацій, костюмів, реплік персонажів, їхніх жестів, міміки» (Кочан 118). Інтер'єрні ремарки в аналізованому творі практично відсутні, авторське мовлення у ремарках зосереджено переважно на характеристиці внутрішнього стану героїні.

Характерною стильовою особливістю монодрами «*Otvetka@ua*» на синтаксичному рівні є використання простих речень задля висловлення стосовно складного, проблемного, наболілого: «*Все нормально. Життя прекрасне! Ніби війна і ніби не війна <...>*» (Неждана 404), «*Дитина... Чи його б це зупинило? Не знаю...*» (Неждана 416), «*Снайпер. То був снайпер. Я його бачила. Не обличчя, а так ...*» (Неждана 416). Такий прийом створює враження живого мовлення. Як слушно зауважує Н. Борисенко, прості речення і короткі репліки у драматичному творі можуть сприяти кращому сприйняттю інформації. Читач/ глядач таким чином не навантажений складним декодуванням (Борисенко).

Уривчаста манера мовлення за Б. Асмутом, є способом подолання неприродності монологу (81). Неда Неждана у монологічне мовлення персонажа вкраплює риторичні звертання, запитання. Наприклад:

«Починати?! Ми починали?! <...> Ми окупували ваші території і мінували ваші дороги?» (Неждана 400); «Припинити? І чекати, поки нас усіх уб'ють? – «Так домовляйтеся з ними...» Скажіть, а як можна домовитися з кулею, яка в тебе летить? Чи з бомбою, яка розриває на шматки? Як?!» (Неждана 412). Так, у монологіях головної героїні спостерігаємо часте повторення фраз: «Ну війна, так війна» (Неждана 395), «Раз – і все» (Неждана 397), «Або-або» (Неждана 398), «Ніби війна і ніби не війна» (Неждана 404). За допомогою таких влучних та коротких фраз авторка демонструє мовленнєву парадигму людини, яка або сама побувала на фронті, або втратила когось рідного на війні. У свідомості травмованої людини простежується чітка диференціація: друг – ворог, життя – смерть, або ти – або тебе. Як влучно підкреслила О. Когут: «Своє життя головна героїня ототожнює з таймером, єдиним, кому відомо час початку та кінця. У його розмірених ударах умістилися кохання, розпач, радість, біль, смерть і нове вжиття. <...> Жінка розуміє, що світ уже ніколи не буде таким, як тоді, він назавжди розпався на «до війни» і мрії «після війни» (14).

Мовлення у драматичному творі обмежене чи не найбільше, порівняно з іншими літературними родами. Насамперед воно мусить бути побудоване за законами драматичного твору, і з цим завданням дуже добре справляється Неда Неждана. Авторці вдається передати трагізм ситуації, викликаний гібридною війною, завдяки збалансованому вибору вербальних і невербальних засобів мовлення.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, мовностилістичні особливості художньо-образної площини п'єси «Otvetka@ua» визначаються жанровою природою власне драми. Неда Неждана майстерно зображує психологічний стан травмованої війною жінки за допомогою засобів, характерних саме для драматичного твору: монологів, художніх деталей, ремарок та ін. Специфіка функціонування доміантних мовних одиниць у монодрамі презентує стильову манеру авторки як талановитого та досвідченого драматурга. Неда Неждана вибудовує мовну палітру твору на контрастному протиставленні лексем, пов'язаних з війною і миром, життям і смертю, руйнуванням і мистецтвом, де ключовим та значущим є слово «ответка». Відповідно, авторка використовує уривчасте мовлення, часто повторювані короткі фрази, риторичні запитання, прості речення, щоб передати наслідки емоційної кризи головної героїні, життя якої назавжди змінила війна. Вдалим є використання фрагментів класичних музичних творів, які дисонують зі світом гібридної війни. Важливим також є невербальні засоби у ремарках, які доповнюють та увиразнюють вербальне монологічне мовлення персонажа. Перспективою дослідження є психолінгвістичний аспект аналізу монодрам Неди Нежданої.

Список використаної літератури

Асмут, Бернхард. *Вступ до аналізу драми*. Переклад з нім. С. Соколовської, Л. Федоренко, за ред. О. Чиркова. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2014.

- Борисенко, Наталія «Драматичний твір як об'єкт лінгвістичного дослідження». *Всеукраїнська наукова конференція пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича*. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/15588/>
- Васильєв, Євген. «Жанрові пошуки українських драматургів про гібридну війну». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*, № 15, 2020, с. 19–25.
- Когут, Оксана «Архетип волі: проєкція майдану». Передмова. *Лабіринт із криги та вогню: Антологія актуальної драми. Революція гідності й гібридна війна*, упор. Неда Неждана, Олег Миколайчук-Низовець. Київ: Смолоскип, 2019, с. 5–14.
- Кочан, Ірина *Лінгвістичний аналіз тексту*. Київ: Знання, 2008.
- Неждана, Неда. «Otvetka@ua». *Лабіринт із криги та вогню: Антологія актуальної драми. Революція гідності й гібридна війна*, упор. Неда Неждана, Олег Миколайчук-Низовець. Київ: Смолоскип, 2019, с. 395–424.

References

- Asmut, Bernkhard. *Vstup do analizu dramy*. Translated by S. Sokolovskoi, L. Fedorenko, edited by O. Chyrkova. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka, 2014.
- Borysenko, Nataliia. “Dramatychnyi tvir yak obiekt linhvistychnoho doslidzhennia”. *Literary Process: Methodology, Names, Trends*. eprints.zu.edu.ua/15588/
- Vasyliiev, Yevhen. “Zhanrovi poshuky ukrainskykh dramaturhiv pro hibrydnu viinu”. *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii*. *Zbirnyk naukovykh prats (filolohichni nauky)*, no. 15, 2020, pp. 19–25.
- Kohut, Oksana “Arkhetyp voli: proektsiia maidanu”. Peredmova. *Labirynt iz kryhy ta vohniu: Antolohiia aktualnoi dramy. Revoliutsiia hidnosti y hibrydna viina*, edited by Neda Nezhdana, Oleh Mykolaichuk-Nyzovets. Kyiv: Smoloskyp, 2019, pp. 5–14.
- Kochan, Iryna *Linhvistychnyi analiz tekstu: navch. posib*. Kyiv: Znannia, 2008.
- Nezhdana, Neda. “Otvetka@ua”. *Labirynt iz kryhy ta vohniu: Antolohiia aktualnoi dramy. Revoliutsiia hidnosti y hibrydna viina*, edited by Neda Nezhdana, Oleh Mykolaichuk-Nyzovets. Kyiv: Smoloskyp, 2019, pp. 395–424.

Стаття надійшла до редколегії 03.03.2021